

A stained glass artwork depicting a scene with an angel and two women. The angel, on the right, has large, multi-colored wings (red, orange, yellow, green) and is shown from the waist up, wearing a green and white striped tunic. She has a halo and is looking towards the left. In the bottom left corner, two women are shown in profile, one in a blue and white robe and the other in a red and white robe, both with their hands clasped in prayer. The background is dark with some circular patterns.

Sallie McFague

Klimateologi

Gud, verden
og den globale
opvarmning

ANIS

*Til mine børnebørn Natalie og Evelyn,
som må leve i den verden, vi efterlader dem.*

SALLIE MCFAGUE

Klimateologi

Gud, verden og global opvarmning

Forlaget ANIS
København 2010

Klimateologi
Gud, verden og global opvarmning
Sallie McFague

© Augsburg Fortress 2008 og Forlaget ANIS, 2010
Oversat fra engelsk *A New Climate for Theology.*
God, the World, and Global Warming
af Gerd Have

Bogen er sat med Garamond og GillSans på
Religionspædagogisk Center og trykt på Specialtrykkeriet

ISBN: 978-87-7457-511-5

Omslag: Mindgame

Udgivet med støtte fra Felix-Fonden

Forlaget ANIS
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.anis.dk

Indledning	7
Første del	
Videnskaben og dens betydning for teologi	
1 Klimaforandringer: Symptomer og konsekvenser	15
2 Global opvarmning: Et teologisk problem	35
Anden del	
At udforske Gud og verden under klimaforandring	
3 Hvem er vi? Økologisk livssyn	51
4 Hvem er Gud? Skabelse og forsyn	67
5 Hvordan skal vi leve? Kristendommen og klodens økonomi	87
Tredje del	
At tjene Gud og bo i storbyen under klimaforandring	
6 Grunden til gudsdyrkelse: Lovprisning og barmhjertighed som tilkendegivelse af transcendens	107
7 Hvor vi lever: Storbyens økoteologi	131
Fjerde del	
Håb og fortvivlelse under klimaforandring	
8 Er en anderledes verden mulig? Menneskets værdighed og skabelsens ukrænkelighed	155
9 “Den dyrebareste friskhed dybt inde i tingene”: Helligånden og klimaforandringerne	173
Epilog	189
Tak til	191

Indledning

Vi har på det seneste oplevet en dyb og tiltagende bekymring for klimaforandringer, en bekymring, FN's Klimapanel (IPCC) kom til at stå som indbegrebet af ved udgivelsen af den fjerde hovedrapport om klimaforandringer i 2007. Den chokerende erkendelse af, at vores forbrugersamfunds energifråds kan sende Jorden ud i en katastrofe, var en brat opvågning. Vi nærmer os et vendepunkt i den globale temperaturudvikling, der kommer til at ændre grundbetingelserne for livet på Jorden. Vi reagerer med skræk på den ødelæggelse og død, vi påtvinger kloden. Vi siger: "Nej, dette behøver ikke ske, *må* ikke ske."

Som så mange andre vil jeg gerne gøre noget ved det. Jeg er kristen teolog, så min opgave er at spørge, hvilken rolle teologien spiller for vores "nej" til følgerne af den globale opvarmning. De otte år, der er gået, siden jeg skrev *Life Abundant*, har ikke bragt mig nærmere en løsning på, hvad jeg nu skulle gøre. I bogens epilog udtrykte jeg min fortvivelse over, at hovedkirkerne stadig koncentrerer sig om snævre spørgsmål om personlig moral; stort set seksualmoral. Homoseksualitet tiltrækker sig den største opmærksomhed. Men er dette da vor tids mest afgørende problem? Uanset seksualitetens betydning, er det så den, en kristen teolog bør sætte fokus på her i begyndelsen af det 21. århundrede? Står vi ikke med andre problemer? Findes der da intet andet syn på livet her på Jorden – og er det ikke en del af vores kald at sætte ord på dette? Er vores klode måske ikke i yderste nød, og er vi så ikke nødt til at anerkende og forsøge at forholde os til det? Gør klimaforandringerne ikke spørgsmålene om retfærdighed og bæredygtighed afgørende, så vi er nødt til at vende os fra vores grådige, forbrugsorienterede kultur til et liv, hvor alle skabninger kan trives? Jeg slutter *Life Abundant* med den tanke, at kristendommens hovedvision kræver vores anerkendelse af troens foruroligende tanke – dens ihærdige fastholden af den "vilde" tanke om, at alle er budt til fest ved livets bord.

Er der noget håb for os – alle os nordamerikanske middelklassekristne? Kan vi i det mindste være ærlige, hvis vi ikke kan være gode? Det kunne hjælpe at holde liv i vores “vildskab”. At være kristen – endda nordamerikansk middelklassekristen – indebærer, sådan som jeg ser det, at have et vildt område. Dette vilde område er den chokerende tanke – om så bare som en mistanke – at alle virkelig *er* budt med til festen, at hver en skabning fortjener en plads ved bordet. Det er ikke den herskende tanke i vores samfund eller kirke: den går imod både kultur og kirke. Opfattelsen af det gode liv er en anden, men uanset hvor vild den kan forekomme, behøver den hverken at være forkert eller umulig. Den har to verdslige hovedprincipper: retfærdighed og bæredygtighed. Kunne det vilde område blive til hele området – så jordkloden blev set som en enkelt husholdning, hvor vi hver især kun tager den del, der er vores, rydder op efter os selv og sørger for at holde huset pænt ved lige til fremtidige beboere? Jeg ved det ikke, men måske vi kristne i det mindste kunne tilstå, hvordan det rige liv virkelig burde være, uanset hvor skrækkindjagende det kan lyde.¹

Og her står vi så, otte år senere, med et mareridtsbillede af global opvarmning så langt fra vores ønske, vi overhovedet kan komme: synet af den fest, hvortil alle er indbudt, det rige liv i retfærdighed og bæredygtighed, det dybe ønske, vi alle nærer – vores vilde område – som fortæller os, at vi kan nå en anden verden. Hvad er så det “næste”, jeg som teolog skal gøre? Jeg vil gerne fremlægge den tanke, at teologien i sammenhæng med klimaforandringerne skal koncentrere sig om at nedbryde og genopbygge de to hoveddoktriner: hvem vi er, og hvem Gud er. Tolkningen af forholdet mellem Gud og verden er afgørende. Hvis teologerne, som skal vogte og tolke denne dybe indsigt, lader falske, upassende, negative og farlige forestillinger om Gud og os selv leve videre som forudsætninger i vores samfund, gør vi ikke vores arbejde. Et teologisk hovedmål er at skærme og fremhjelpe den rette tænkning om Gud og os selv. Selvfølgelig er dette kun én lille opgave blandt de mange, der er brug for, når klodens fremtid skal ændres. Andre – læger, bilfabrikanter, lærere, forældre, virksomhedsledere, advokater, politikere, landmænd osv. – har også noget vigtigt at byde på i kampen mod global opvarm-

---

1. Sallie McFague: *Life Abundant: Rethinking Theology and Economy for a Planet in Peril* (Minneapolis: Fortress Press 2000).

ning. Teologernes særlige opgave ligger forud for handling; den er en del af handlingens grundlag. Opgaven er begrænset og hovedsagelig af sproglig art: at lægge et andet sprog frem, når vi taler om Gud og os selv – i håbet om, at vi så også vil handle anderledes. Opgavens begrænsninger og muligheder ses måske bedst negativt: hvis vi ikke ændrer vores grundantagelser om Gud og os selv fra noget, der hviler på individet, til noget, der hviler på fællesskabet, kan vi da regne med, at folk skal ændre adfærd? Hvis vi ikke ved andet, har vi så et valg?

Med denne opgave for øje begynder jeg i første del med den globale opvarmning som videnskab og fortsætter med et kapitel om dens betydning for teologien. De to kapitler danner grundlag for resten af bogen. Jeg finder det afgørende, at teologien arbejder inden for nutidens videnskabelige verdensbillede, så en omhyggelig behandling af vores empiriske situation er et nødvendigt udgangspunkt. Jeg finder det også vigtigt, at teologien tager sig af den særlige opgave, den har ansvaret for: *theos-logia*, ord om Gud. For mange mennesker er det ikke indlysende, at teologien skulle have noget med områder som klimaforandring at gøre. Hvorfor skulle den også det? Mit svar i kapitel 2 er, at teologien er nødt til at forholde sig til den globale opvarmning, fordi et grundkendetegn for kirken er dens økologiske universalitet (“katolicitet”), som skal udfoldes i en politisk sammenhæng. Med andre ord er det den kristne tros anliggende, at hele Guds skaberværk får en retfærdig og bæredygtig eksistens.

Efter at have fremlagt vores nutidige situation og teologiens rolle deri, vender vi os i anden del til sagens kerne: Hvem er vi? Hvem er Gud? Hvordan skal vi leve? Den globale opvarmning har været vendepunktet i det “økologiske omslag”, der har kendetegnet postmoderniteten, når denne er bedst. Baseret på det omslag er en vision af det frodige liv på jordkloden skudt frem og har ført til nye definitioner af doktriner om mennesket og om Gud i det sidste halve århundrede. Synsvinklen er meget kendetegnende for økofeminisme og procestænkning, i indfødte folks tænkning, i befrielsesteologier og mange andre steder. Den har også været central for mit eget arbejde. Klimaændringerne giver det økologiske omslag et negativt og skræmmende skub: vi får en klar tilkendegivelse af, at vores konventionelle forbrugerkultur hviler på en falsk menneskeopfattelse. De giver os også den advarsel som kristne, at en overnaturlig, transcendent Gud hverken er traditionens inkarnationslære tro eller relevant for vores tid. Så de centrale kapitler – 3, 4 og 5 – om os selv, Gud og livet i vores verden er essensen af mit teologiske arbejde efter *Life Abundant* og er udløst af klimaændringerne. Det, de fortæller, er, at den globale opvarmning er det empiriske vidnesbyrd om, at vi er nødt til at finde nye synsvinkler på os selv og Gud.

Tredje del koncentrerer sig om to nutidige udfordringer for klimaforandringerne og den teologi, jeg taler for: at tjene Gud og storbyens økologi. Hvordan kan vi tjene Gud og vores næste i en postmoderne sammenhæng under klimaforandringer? Dekonstruktionen, den litterære og filosofiske bevægelse, man forbinder med Jacques Derrida, lægger strenge rammer omkring al tale om Gud, hvad enten den er konventionel eller rekonstruktiv. Kan en teologi, der priser Gud og føler med andre, være troværdig i den postmoderne tanke? Omfatter dekonstruktionens mistanke om skjult afgudsdyrkelse og fundamentalisme i religiøst sprog enhver teologi? Kunne en sakramental, profetisk teologi tillades, en, som ser Guds herlighed i verden og praktiserer begrænsning og ofre, så andre kan leve? Kapitel 6 forsøger at argumentere for, at en minimalistisk teologi med fokus på lovprisning og medfølelse både kunne være acceptabel for dekonstruktionen og tilstrækkelig i sammenhæng med klimaforandringerne. På samme måde ser vi i kapitel 7 på en anden udfordring for klimaforandringerne – storbyens umættelige appetit på energi. Hvilken slags teologi kunne løse de enorme energibehov og krav i det 21. århundredes storbyer med befolkningstal på 12 millioner og derover? Igen spiller vores syn på, hvem vi er, og hvem Gud er, ind. De sakramentale og profetiske, religiøse impulser, der begrænser talen om Gud til tegn på Gud i verden, og som begrænser vores egen anvendelse af verdens ressourcer, er nøgleerkendelser for en teologi om klimaforandringer for byer.

Endelig kommer vi i fjerde del ind på det vanskeligste af alle spørgsmål omkring klimaforandringer: fortvivlelse og håb. I lyset af den undergang, vi måske står overfor, spørger vi i kapitel 8, hvordan en anden verden kan blive mulig, en retfærdig og bæredygtig verden for både mennesker og klode. Vi spørger, om vores vilde områder, længselen i hver eneste af os efter en bedre verden, bare er en fantasi, et grundløst håb. Og vi overvejer nødvendigheden af at se virkeligheden i øjnene og ikke vige tilbage for det, videnskaben fortæller os om fremtiden. Endelig forfølger vi i sidste kapitel spørgsmålet om fortvivlelse og håb ned til fundamentet – hvad kan vi, om noget, gøre os håb om? Igennem de afsluttende kapitler uddyber vi det forhold mellem Gud og verden, der har været på vej gennem hele bogen: erkendelsen af, at vi lever og agerer og har vores væren i Gud. Verden ligger inde-sluttet i Gud: Gud er altid til stede i og for verden. Vores opgave er at vågne og anerkende, hvem vi er: spejlinger af det guddommelige, som hele skaberværket er det. Vi er ikke alene: vi lever i Gud ligesom alle andre livsformer. Vores håb retter sig derfor ikke mod os selv, men (med Gerard Manley Hopkins' ord) mod, at:

Helligånden ruger over den bøjede
 verden med varmt bryst og med ah! lyse vinger²

Afsluttende – kristen teologi er forsøget på at tænke over Gud og verden – hvem Gud er, og hvem vi selv er – i lyset af, hvad traditionen har hævdet tidligere, og hvad vi selv må sige i nutiden. Hver enkelt kristen er teolog; vi har alle en teologi. Det vil sige, at vi alle har et billede, en samling antagelser, dog sjældent bevidste, om Guds og verdens forbindelse med hinanden. Og vi kan alle – og vi gør det – gennem ord og handling udtrykke, hvem vi tror, Gud er, og hvem vi tror, vi selv er. Disse ubevidste eller udtalte teologier har stor magt. De styrer mange af vores beslutninger og handlinger; vi er afhængige af dem som begrundelse for, hvad vi gør personligt og som nation. Teologi betyder noget.

Disse tre ord opsummerer min grund til at skrive denne bog. Teologien er bestemt ikke det eneste, der betyder noget i forhold til klimaforandringerne, men den spiller en rolle. Den hjælper os til at sætte spørgsmålstegn ved vores undvigelsesmanøvrer og forsøg på at retfærdiggøre os selv. Den giver os også lov og/eller pligt til at handle på helt andre måder, afhængigt af vores antagelser om Gud og os selv. Teologi betyder noget.

---

2. Gerard Manley Hopkins: *Poems and Prose of Gerard Manley Hopkins* (London: Penguin 1953), 27. Det citerede digt findes i prosaoversættelse v/Niels Kjær: side 13 i "*Tårnfalken. Ti sonetter af Gerard Manley Hopkins*", s. 13, Højbjerg 2005.

